

Zo civiel als mogelijk?

Ruim een jaar geleden verscheen het 34-ste en tevens laatste advies van de Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht, getiteld: *Zo civiel als mogelijk...*? Met als ondertitel: De maatschappelijke integratie van de Nederlandse beroeps-krijgsmacht. De staatssecretaris bood deze zwanzang op 18 november 1996 aan de Staten-Generaal aan. De mening van de Raad ontvouwt zich langs twee lijnen. De eerste is een visie op aspecten van het personeelsbeleid, die in de komende periode aandacht zullen vragen. De tweede lijn bestaat uit een beschouwing over de verhouding tussen samenleving en krijgsmacht. Beide lijnen blijken nog steeds uiterst actueel. Voor wat betreft de eerste lijn gaat het om de personeelsvoorziening als punt van zorg. De problematiek is daarbij beduidend breder dan tekorten bij de vulling van de luchtmobiele brigade, en breder dan de Koninklijke Landmacht. In feite worden alle krijgsmachtdelen, zij het met een verschillende impact, geconfronteerd met problemen bij de werving. De Raad stelt in zijn beschouwing personeelsvoorziening als eerste thema aan de orde. De centrale vraag is hoe de krijgsmacht op duurzame wijze voldoende aantallen en tevens voldoende opgeleid (of opleidbaar) personeel kan aantrekken. De operationele taakstelling moet daarbij centraal staan, terwijl tegelijkertijd de vereiste relatie met de samenleving behouden blijft. Het is duidelijk dat een eigentijds en aantrekkelijk imago en een heterogene uitstraling relevante condities zijn om belangstelling bij de diverse doelgroepen op te wekken. Terecht wordt geconstateerd dat jongeren voor de dag willen komen als medewerkers met een boeiende baan binnen een goed aangeschreven organisatie die concreet gewaardeerde taken heeft. De Raad pleit er daarbij nadrukkelijk voor bij de presentatie te zoeken naar een balans tussen enerzijds dynamiek en high-tech, maar anderzijds ook traditionele functies en routinewerkzaamheden.

De krijgsmacht kan en mag geen toevluchtsoord worden voor mensen met een te eenzijdig beeld ('ik ga voor avontuur') of met een negatieve motivering (het ontbreken van een alternatief).

Ook het imago van de krijgsmacht krijgt aandacht. Het zijn de Beroeps Bepaalde Tijd (de BBT'ers) die – gelet op aantal en 'omloopsnelheid' – het krijgsmachtimago, misschien eerder het imago van hun krijgsmachtdeel, uitdragen. In de ogen van de Raad zijn het echter de Beroeps Onbepaalde Tijd (BOT'ers) die uiteindelijk het beeld maken of breken.

De uitwerking geeft aan dat er bij de krijgsmachtdelen goede ontwikkelingen zijn als het gaat om personeelsvoorziening met perspectief. De Raad noemt met name de mogelijkheden van BBT'ers naar het BOT-bestand door te stromen. Kijkend in de spiegel zijn er nadrukkelijk ook aandachtspunten, zoals de kwaliteit van de werving en de wervers, de sollicitatie en selectie en de wachttijden. Een aspect dat de Raad niet beschouwt, is het probleem van de onderlinge concurrentie. De krijgsmachtdelen moeten putten uit dezelfde 'pot'. Een deel van de potentiële kandidaten heeft een profiel dat een geschiktheid voor meer dan één krijgsmacht inhoudt. Voorkomen moet worden dat er een onderlinge competitie ontstaat. Het zou daarbij van wijsheid getuigen kandidaten in voorkomend geval ook te wijzen op alternatieven binnen de diverse krijgsmachtdelen. Evenmin genoemd, maar ook eerst later zichtbaar geworden is het begrip 'seizoensinvloed'. In de Memorie van Toelichting op de Rijksbegroting 1998 wordt hierover een opmerking gemaakt. Het lijkt erop dat Defensie steeds afhankelijker wordt van schoolverlaters, die voornamelijk in de tweede helft van het jaar op de arbeidsmarkt komen. De markt dicteert; de organisatie zal zich hierop moeten bezinnen.

Het tweede hoofdstuk van het rapport, de tweede lijn, gaat over samenleving en krijgsmacht. De krijgsmacht is als geweldsorganisatie een bijzondere collectieve voorziening, met een aantal specifieke karaktertrekken. Juist daarom vraagt de relatie naar de maatschappij waaruit zij voortkomt en die zij dient, aandacht. De Raad geeft een genuanceerd beeld van deze relatie en wenst deze niet als structureel problematisch te schetsen. Probleemloos is de relatie ook niet, al was het maar vanwege ruimtebeslag, geluidshinder en het beslag op een deel van de rijksbegroting. De dialoog tussen Defensie en maatschappij is daarbij geen garantie voor succes als het gaat om lastenbeperking. Het is daarvoor – aldus de Raad – wel een basisvoorwaarde. Aan de positieve kant staat tevens de rol die

defensie regionaal vervult, ook als motor van economie. Iedereen weet hoezeer bepaalde steden en gebieden in het recente verleden hebben getracht te voorkomen dat de verkleining en reorganisatie juist daar tot negatieve effecten zouden leiden. Hier waren soms harde besluiten nodig. Het fysiek verdwijnen uit bepaalde gebieden maakt overigens de afstand tussen maatschappij en krijgsmacht, in ieder geval op een aantal plaatsen, groter. De organisatie zal zich mede daarom op haar publieke prestatie moeten bezinnen.

Nogal wat aandacht gaat uit naar de positie van de Nederlandse krijgsmacht. Onderkend wordt dat de verdedigingstaak zich uitstrekt tot niet strikt militaire terreinen die voor een menswaardig leven relevant zijn. De Raad noemt de verdediging tegen bedreiging van de democratie, de economie, het levenspeil, de cultuur, het milieu, en ook het voortbestaan van de staat zelf. De Raad stelt zich voor dat via zo'n verbreed veiligheidsbegrip de Nederlandse samenleving als één geheel onder één systeem van bescherming en verdediging wordt gebracht. De krijgsmacht is daarbij slechts een van de instrumenten, maar wel een van bijzondere orde.

Overigens wordt – zeker niet ten overvloede – opgemerkt dat er, zowel als het gaat om het normale functioneren als in situaties van inzet, sprake is van soms belangrijke invloeden door bondgenootschappelijke verplichtingen en verbanden waarbinnen en waarmee wordt opgetreden.

Er wordt ook ruim aandacht besteed aan het belang van waarden en normen en de presentatie van de krijgsmacht. Ook deze lijn is uiterst actueel. Steeds opnieuw blijkt dat de individuele militair in al zijn of haar herkenbaarheid positief of negatief kan bijdragen aan het gezicht van het eigen onderdeel, krijgsmachtdeel en zelfs de bredere defensieorganisatie. Ook voor de krijgsmacht geldt de ijzeren wet dat goed nieuws weinig of geen nieuws is. Het moet vanzelfsprekend zijn dat successen maar ook tegenvallers en problemen open voor het voetlicht worden gebracht. De Raad geeft daarbij een aantal suggesties om de presentatie van de krijgsmacht te verbeteren. Bijvoorbeeld de opbouw van relaties op onderzoeksgebied tussen militaire instellingen en universiteiten. De rode draad door beide hoofdstukken is 'het personeel'. Het is hun kwaliteit die bepalend is voor de taakuitvoering, de interne relaties, de wervingskracht en de relaties

met de omgeving. Overigens intrigeert de titel om meer dan één reden. Vanuit de Directie Voorlichting werd het rapport verspreid onder de titel *Zo civiel als mogelijk*, dus zonder vraagteken. Het vraagteken was er door de Raad niet voor niets bijgezet. Het 'Zo civiel als mogelijk, zo militair als nodig' was – aldus de Raad – steeds het adagium. De Raad eindigt dan ook met de constatering dat niet voor niets het eerste deel van het adagium als titel voor het document werd gebruikt, en dat het al evenmin toevallig is dat daaraan een vraagteken werd toegevoegd. De Raad vervolgt met een slotzin: „De Raad denkt door middel van dit slotdocument aan die discussie mede richting te kunnen geven, een richting die zich weerspiegelt in de wens en de hoop het vraagteken in de titel te kunnen vervangen door een uitroepteken: *Zo civiel als mogelijk!*” Waarom het vraagteken is weggevallen, is niet duidelijk; voor het uitroepteken is echter ook niet gekozen.

Er is echter nog een andere vraag valide. Waarom koos de Raad dit adagium? Hebben we hier mogelijk te maken met een ooit correcte toverkreet, een stuk erfgoed uit een periode waarin – mede vanwege de dienstplichtigen – het militaire met vlakgom werd afgevlakt? Al twintig jaar geleden waarschuwde de Stuurgroep Maatschappelijke Invloeden in de Krijgsmacht (STUMIK) dat vermaatschappelijking van de krijgsmacht haar vertrekpunt en begrenzing steeds mede diende te vinden in de eigen taak.¹ In de periode daarna is deze gedachte soms naar de achtergrond verdwenen, zo lijkt het. Voor sommigen is de pendel zelfs naar de verkeerde kant doorgeslagen. Drugsgebruik mag dan bij sommige jongeren in de maatschappij geen doodzonde zijn; de krijgsmacht heeft hier nadrukkelijk een eigen beleid bepaald. De cultuurschok die voor de dienstplichtigen moest worden verzacht, is verleden tijd. Het huidige en komende personeel verwacht een militaire organisatie te betreden. Anno 1997 zou het vertrekpunt nog eens duidelijk kunnen worden verankerd door als nieuw adagium te kiezen: 'zo militair als mogelijk, zo civiel als nodig'; het militaire vormt immers de kern van het bestaan van een krijgsmacht. Met minder moet noch de krijgsmacht noch de maatschappij genoegen nemen.

¹ STUMIK, deelrapport 'Krijgsmacht en Maatschappij', juni 1977, blz. 37.